

LITERATURA

Arnoldiana Nr 13 1953. 41—60.

Bugała W., 1953. Krytyczne uwagi o kolekcjach drzew i krzewów w arboretach i ogrodach botanicznych oraz wymianie nasion między tymi instytucjami. Rocznik IX Sekcji Dendrologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Warszawa.

Gärtnerisch — Botanische Brief 1969/XII; 1970/III i IV; 1971/III; 1972/XII; 1973/XII; 1976/Nr 48
Karpowiczowa L., 1970. Na marginesie prowadzonej przez ogrody botaniczne wymiany nasion. Wiad. Bot. VI,

Taxon 1964. 90—94.

ALEKSANDER ŁUKASIEWICZ
Ogród Botaniczny UAM

**DOTYCHCZASOWA DZIAŁALNOŚĆ KOMISJI
OGRODÓW BOTANICZNYCH I ARBORETÓW PRZY KOMITECIE BOTANIKI PAN**

W artykule zamieszczonym w Biuletynie Ogródów Botanicznych (1975 r. 2), podane zostały dane dotyczące powołania Rady Ogródów Botanicznych i Arboretów na jubileuszowym zjeździe Polskiego Towarzystwa Botanicznego w Warszawie 9 września 1972 roku. W roku 1974 Rada Ogródów Botanicznych i Arboretów w Polsce została przekształcona w Komisję Ogródów Botanicznych i Arboretów przy Komitecie Botaniki PAN.

Zgodnie z celem powstania Komisji zajmuje się ona całokształtem spraw związanych z działalnością Ogródów Botanicznych i Arboretów (poza problematyką naukową i dydaktyczną, również zagadnieniami społecznymi i gospodarczo-technicznymi, które są istotną częścią działalności ogrodów).

W skład Komisji wchodzi kierownicy poszczególnych ogrodów botanicznych lub arboretów, względnie osoby je zastępujące. Zgodnie z planem naszej działalności corocznie odbywają się przynajmniej dwa zebrania. Jedno z nich ma miejsce zwykle w Warszawie zimą, i omawiane są na nim sprawy ogólne, a drugie w sezonie wegetacyjnym, kolejno w różnych ogrodach i arboretach. Te ostatnie zebrania mają na celu między innymi zapoznanie członków Komisji z aktualnym stanem poszczególnych ogrodów, ich problematyką naukową, perspektywami rozwoju itp. Dotychczas łącznie odbyło się 11 zebrań, poświęconych następującym zagadnieniom:

I Problematyka naukowa

A. Aktualnie rozwijana problematyka naukowa

Na podstawie przeprowadzonej ankiety w krajowych ogrodach botanicznych i arboretach rozwijane są następujące kierunki:

1) Aklimatyzacja roślin. Prace z tego zakresu prowadzone są w Instytucie Den-

drologii PAN w Kórniku, w Arboretum Leśnym AR SGGW w Rogowie, w Ogrodach Botanicznych: UMCS w Lublinie, UAM w Poznaniu i UW w Warszawie.

2) Badania taksonomiczne. Prace z tego zakresu prowadzone są w Ogrodach Botanicznych: UMCS w Lublinie, UW w Warszawie, Warszawie — Powsinie oraz UBB we Wrocławiu.

3) Cytotaksonomia. Prace w tym zakresie, prowadzone są w Ogrodzie Botanicznym UJ w Krakowie.

4) Ekologia. Badania ekologiczne prowadzone są w Ogrodach Botanicznych: UJ w Krakowie, UMCS w Lublinie, oraz UBB we Wrocławiu.

5) Fitopatologia. Prace z tego zakresu prowadzone są w Arboretum Leśnym AR SGGW w Rogowie.

6) Fizjologia. Kierunek ten rozwijany jest w Ogrodach Botanicznych: UMCS w Lublinie oraz w Warszawie — Powsinie.

7) Genetyka. Prace genetyczne prowadzone są w Ogrodach Botanicznych: UW w Warszawie oraz w Warszawie — Powsinie.

8) Geobotanika. Badania w tym zakresie prowadzone są tylko w Ogrodzie Botanicznym UJ w Krakowie.

9) Geografia roślin. Badania w zakresie geografii roślin prowadzą Ogrody Botaniczne: UMCS w Lublinie, oraz UBB we Wrocławiu.

10) Naturalne zasoby wybranych grup roślin w Polsce. Do badań w tej dziedzinie przystąpiły Ogrody Botaniczne: UMCS w Lublinie, Warszawie — Powsinie (kolekcje odmian żyta) oraz UBB we Wrocławiu (storczyki, populacje roślin wodnych i błotnych).

11) Opracowania dla potrzeb gospodarki narodowej. W szerokim zakresie badania dla potrzeb gospodarki narodowej prowadzone są w Instytucie Dendrologii PAN w Kórniku (wpływ skażeń miejskich i przemysłowych na rośliny), w Arboretum Leśnym AR SGGW w Rogowie (ocena przydatności drzew obcego pochodzenia dla naszych warunków) oraz w Ogrodach Botanicznych: UAM w Poznaniu (dobory roślin dla warunków m. Poznania, zastosowanie roślin okrywowych na terenach zieleni miejskiej, warunki glebowe dla intensywnych nasadzeń miejskich) oraz UBB we Wrocławiu (uprawy hydroponiczne, nowoczesna technologia mnożenia storczyków).

12) Paleobotanika. Prace w tej dziedzinie prowadzone są przez pracowników Ogródu Botanicznego UJ w Krakowie.

13) Synantropizacja szaty roślinnej. Tego typu prace prowadzone są przez pracowników Ogródu Botanicznego UJ w Krakowie.

14) Rytmika rozwojowa roślin i fenologia. W szerokim zakresie badania tego typu prowadzone były w Instytucie Dendrologii PAN w Kórniku, Arboretum Leśnym AR SGGW w Rogowie oraz Ogrodach Botanicznych: UMCS w Lublinie, UAM w Poznaniu oraz UW w Warszawie.

15) Zagadnienia uprawowe. Różnorodne zagadnienia uprawowe prowadzone są w Instytucie Dendrologii PAN w Kórniku, Arboretum Leśnym AR SGGW w Rogowie oraz Ogrodach Botanicznych: UMCS w Lublinie (ukorzenianie się roślin),

UJ w Krakowie, UAM w Poznaniu (mnożenie roślin), UBB we Wrocławiu (uprawy hydroponiczne, mnożenie storczyków).

Część powyższych badań włączona jest do problemów międzyresortowych (Kórnik Lublin, Warszawa — Powsin, Wrocław) lub do problemów węzłowych (Kórnik, Rogów).

Jak z powyższego wynika, rozwijana w ogrodach botanicznych i arboretach problematyka naukowa jest silnie zróżnicowana i niesprofilowana. Nie jest ona również związana ze specyfiką tych instytucji, o której stanowią bogate kolekcje roślinne oraz możliwość prowadzenia badań terenowych w ciągu całego roku. Przyczyną tego jest między innymi fakt, iż zatrudnieni tu pracownicy naukowcy reprezentują najróżniejsze specjalności, niekiedy nie związane z ogrodami botanicznymi. Fakt ten jest niekorzystny nie tylko dla ogrodów botanicznych, lecz również dla rozwoju naukowego wyżej wymienionych specjalistów. Wydaje się niecelowym rozwijanie w ogrodach botanicznych tematyki ściśle fizjologicznej, fitosocjologicznej, paleobotanicznej, cytologicznej itp. — nie związanej ani z terenem ogrodów, ani z ich kolekcjami.

B. Docelowa problematyka naukowa w ogrodach botanicznych

W związku ze wspomnianą wyżej problematyką ogrodów botanicznych i istniejącymi tu potrzebami, warunkami i możliwościami wydaje się najbardziej celowym rozwijanie następujących kierunków:

- 1) Botaniczna aklimatyzacja i introdukcja roślin wraz z fenologią.
- 2) Eksperymentalna systematyka.
- 3) Morfologia rozwojowa oraz biologia rozwoju roślin.
- 4) Określone zagadnienia z zakresu ochrony środowiska przyrodniczego (np. rozmnażanie i zachowanie w warunkach uprawowych gatunków rzadkich i ginących, dobery roślin dla terenów skażonych itp.).

5) Wybrane zagadnienia ekologiczne z maksymalnym wykorzystaniem metod eksperymentalnych.

6) Zagadnienia uprawowe (np. wstępna uprawa nowowprowadzanych roślin użytkowych lub potencjalnie użytkowych, nowe metody mnożenia, uprawy, stosowania roślin itp.).

Pewne dziedziny winny być rozwijane we wszystkich ogrodach botanicznych (np. botaniczna aklimatyzacja i introdukcja roślin, ochrona gatunków rzadkich i ginących, wybrane zagadnienia uprawowe) inne natomiast winny być podejmowane w zależności od lokalnych możliwości (np. doświadczalna systematyka, ekologia, morfologia i biologia rozwoju roślin).

Dotychczas, w ramach współpracy między krajowymi ogrodami botanicznymi, postanowiono prowadzić badania fenologiczne nad gatunkami wskaźnikowymi we wszystkich ogrodach, przy zastosowaniu jednolitego genetycznie materiału roślinnego i to w podobnych warunkach siedliskowych. Za pilną potrzebę uznano również rozpoczęcie we wszystkich ogrodach botanicznych i arboretach badań nad gatunkami

rzadkimi i ginącymi. W szczególności chodzi o stwierdzenie ich skali życiowej, opracowanie możliwości i sposobów ich rozmnażania i rozpowszechniania oraz zachowania w warunkach uprawy. Tym samym ogrody botaniczne włączyłyby się czynnie (w sposób odrębny niż parki narodowe i rezerваты do zachowania gatunków rzadkich i ginących.

W przyszłości przewiduje się prowadzenie wspólnych badań nad zachowaniem się tych samych gatunków roślin w różnych rejonach Polski oraz opracowywanie tych samych zagadnień przy zastosowaniu różnych metod (np. w dziedzinie badań nad reakcją roślin na skażenia miejskie i przemysłowe).

II Zagadnienia dydaktyczne

W chwili obecnej pracownicy naukowo-dydaktyczni zatrudnieni w ogrodach botanicznych prowadzą zajęcia w różnym wymiarze godzin i to z rozmaitych dziedzin, co obrazują poniższe przykładowe dane.

Ośrodek	Ilość godz. dydaktycznych		Dziedzina
	samodzielni pracownicy	pomocniczy pracownicy	
Kraków	90	210	systematyka, paleobotanika biologia roślin, zagadnienia uprawowe, genetyka, ochrona przyrody, fizjologia, zagadnienia uprawowe
Poznań	210	270	
Warszawa	60	90	

Ponadto w niektórych ogrodach działalność dydaktyczna nie jest prowadzona zupełnie lub tylko w minimalnym zakresie.

W związku z tym postuluje się w przyszłości:

1) Zmniejszenie w ogrodach botanicznych pensum dla samodzielnych pracowników naukowo-dydaktycznych do 60 godzin, a dla pomocniczych do 90 godzin. Uzasadnione jest to licznymi obowiązkami pracowników naukowych ogrodów botanicznych, związanymi z prowadzeniem, modernizacją i rozbudową tych ostatnich. Obciążenia takie wprowadzone są już w niektórych ogrodach botanicznych np. w Lublinie, Warszawie i Wrocławiu. Takie rozwiązanie przyczyni się do sprawniejszego prowadzenia ogrodów botanicznych oraz do intensywniejszego rozwijania w nich problematyki naukowej. W powyższej sprawie zostało wystosowane pismo Komisji Ogrodów Botanicznych i Arboretów do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego Nauki i Techniki, w którym przedstawiono to zagadnienie.

2) Ścisłe związanie zajęć dydaktycznych prowadzonych w ogrodach botanicznych ze specyfiką tych ostatnich, w oparciu o istniejący w nich materiał roślinny. Formą tych zajęć winny być przede wszystkim:

— wycieczki studentów i uczniów szkół zawodowych,

— omawianie zagadnień uprawowych związanych z przygotowaniem studentów do zadań przyszłych nauczycieli (wykłady, ćwiczenia),

- prowadzenie wykładów i ćwiczeń o charakterze monograficznym
- doksztalcanie nauczycieli
- popularyzacja wiedzy botaniczno-ogrodniczej wśród społeczeństwa (prelekcje, pokazy, wystawy, filmy, przeźrocza itp.),
- prowadzenie praktyk wakacyjnych dla studentów i uczniów szkół zawodowych.

III Prowadzenie ogrodów botanicznych

1. Gromadzenie udokumentowanych kolekcji

Do podstawowych spraw związanych z prowadzeniem ogrodów należy gromadzenie udokumentowanych kolekcji roślinnych, pochodzących zarówno ze stanowisk naturalnych jak też otrzymanych z rozmaitych ogrodów botanicznych i arboretów lub szkółek produkcyjnych. Na podstawie doświadczeń poszczególnych ogrodów oraz literatury przedmiotu w wyniku dyskusji ustalono jednolity sposób prowadzenia dokumentacji we wszystkich ogrodach botanicznych. Uzgodniono również zasady korzystania z literatury przy oznaczaniu roślin, przyjmując jako podstawowe źródła w tym zakresie opracowania monograficzne oraz flory regionalne. Dopiero w braku tych ostatnich można opierać się na opracowaniach encyklopedycznych lub podręcznikowych.

2. Personel ogrodu

a) personel naukowy

Obsada personelu naukowego jest bardzo różna w poszczególnych ogrodach botanicznych i to niezależnie od ich wielkości. Postuluje się, aby średniej wielkości ogrody botaniczne docelowo posiadały około 10 pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych do prowadzenia i rozwijania określonych kierunków naukowych oraz do prowadzenia zajęć dydaktycznych. Obowiązująca dotąd zasada przydzielania etatów zależnie od ilości godzin dydaktycznych w danym zakładzie jest w stosunku do ogrodów botanicznych niesłuszna i utrudnia powiększanie ich kadry naukowej.

Poruszono również sprawę odpowiedniego przygotowania przyszłej kadry pracowników w ogrodach botanicznych. W związku ze specyfiką tych instytucji kadra kierownicza ogrodu powinna posiadać nie tylko wykształcenie botaniczne lecz również przygotowanie agrotechniczne (w zakresie szkoły średniej lub wyższej). Umożliwia to uzyskanie lepszych wyników w pracy na terenie ogrodu botanicznego oraz przyczynia się do większego zaangażowania kadry w sprawy ogrodu. W związku z tym nawiązano już kontakt z niektórymi akademiami rolniczymi. Jak wyżej wspomniano tego rodzaju przygotowanie personelu dla ogrodów botanicznych postulowane jest nie tylko w naszym kraju ale i w zagranicznych ogrodach botanicznych.

b) personel techniczny

Personel inżynieryjno-techniczny, jego liczebność i jakość wpływa w decydującym stopniu na poziom poszczególnych ogrodów botanicznych. Postuluje się konieczność prowadzenia w większych ogrodach botanicznych stanowisk kierowników: — administracyjnego i technicznego. Związane jest to ze specyfiką tych instytucji, dysponujących dużym majątkiem i licznym personelem. Przeszkód w tym zakresie nie ma w wydzielonych ogrodach botanicznych podniesionych do rangi jednostek międzywydziałowych, jak to ma miejsce w Lublinie i we Wrocławiu.

Za sprawę bardzo ważną uznano podnoszenie kwalifikacji pracowników inżynieryjno-technicznych poprzez staże krajowe oraz zagraniczne. W związku z tym poszczególne ogrody przedstawiły specjalności, w których mogłyby szkolić personel z innych ośrodków. np. rozmnażanie drzew i krzewów — Kórnik, Rogów, dobór roślin dla terenów przemysłowych i miejskich — Kórnik, Poznań, rośliny okrywowe Poznań, hydroponiki — Wrocław, kolekcja roślin wodnych — Wrocław, kolekcja storczyków — Kraków i Wrocław. Należy również przewidzieć stałe doszkalanie tej grupy pracowników na stażach zagranicznych, zwłaszcza w kierunkach u nas niedostatecznie rozwiniętych lub nie rozwijanych zupełnie. Staże takie powinny być objęte przepisami odgórnymi, podobnie jak to ma miejsce w odniesieniu do pracowników naukowych.

c) pracownicy fizyczni

W związku z charakterem kolekcji roślinnych w ogrodach botanicznych oraz niemożliwością mechanizacji prac, najliczniejszą kadrę stanowią pracownicy fizyczni. Istniejący stały niedobór siły roboczej, spowodowany jest między innymi dysproporcją wynagrodzeń tej samej grupy pracowników w różnych instytucjach.

W związku z tym, że w odniesieniu do ogrodów botanicznych brak jest wytycznych co do niezbędnej obsady pracowniczej, przedyskutowano tę sprawę, biorąc za podstawę dane z literatury podręcznikowej (N. Krusze 1976, *Ekonomia i organizacja przedsiębiorstw ogrodnich*. Warszawa, Wytyczne Instytutu Gospodarki Komunalnej 1970) oraz uwzględniając specyfikę nasadzeń w ogrodach botanicznych, przeanalizowano niezbędną ilość pracowników dla różnorodnych założeń w gruncie i pod szkłem, w przeliczeniu na jednostkę powierzchni.

W związku z odrębną specyfiką ogrodów botanicznych, obcą nawet dla absolwentów szkół zawodowych, istnieje potrzeba szkolenia na stopień czeladników i mistrzów dla potrzeb ogrodów botanicznych. Szkolenie takie może być zorganizowane w jednym z ośrodków w kraju lub też indywidualnie w poszczególnych ogrodach, na zasadach podobnych jak to czyni Zielen Miejska. Zapewni to ogrodom nie tylko posiadanie bardziej wykwalifikowanych pracowników, ale również umożliwi podniesienie uposażenia długoletnim pracownikom o dużym doświadczeniu.

d) potrzeby lokalowe oraz w zakresie wyposażenia w sprzęt i aparaturę

Omawiano również potrzeby ogrodów botanicznych w zakresie lokali (pracownie naukowe, pomieszczenia dla zbiorów i dokumentacji naukowo-technicznej, nasieniarnie, pomieszczenia socjalne, gospodarcze itp.). Jako zjawisko negatywne uznano

chaotyczną lokalizację różnego rodzaju zabudowy na terenach ogrodów botanicznych. Znane są przykłady istnienia kilku kompleksów budynków na terenie ogrodu, powtarzających się funkcjonalnie (np. szklarnie, kotłownie, urządzenia socjalne itp.) Prowadzi to do niszczenia walorów funkcjonalnych i estetycznych całości obiektów. Docelowo więc za jedynie słuszne przyjęto koncentrowanie zabudowy kubaturowej, o ile to możliwe na peryferiach ogrodu.

Niedostateczne jest również w większości ogrodów wyposażenie w aparaturę i sprzęt zmechanizowany. Wobec stałego niedoboru pracowników mechanizacja prac, chociażby w zakresie transportu wewnętrznego i zewnętrznego, koszenia trawy, sprzątania dróg publicznych, sprzętu nawadniającego, grawerek do sporządzania etykiet objaśniających itp. — jest niezbędna.

W przypadku unikalnego sprzętu (grawerki) postulowano intensywniejsze jego wykorzystanie dla potrzeb innych ogrodów i arboretów oraz pokrewnych instytucji, jak to ma miejsce np. w Poznaniu.

e) fundusze

Z reguły przyznawane ogrodom botanicznym fundusze są bardzo skromne i wystarczają zaledwie na niezbędną konserwację. Brak jest natomiast środków na cele modernizacji, a tym bardziej na rozbudowę ogrodów. W znacznie lepszej sytuacji znajdują się ogrody wydzielone w jednostki międzywydziałowe, których budżet uwzględnia ich specyficzne potrzeby.

Z doświadczeń niektórych ogrodów wynika, iż bardzo korzystnym jest nawiązanie współpracy z władzami terenowymi. W ramach tej ostatniej ogrody otrzymują pewien fundusz na modernizację i rozbudowę, co zapewnia im właściwy rozwój i pełnienie funkcji społecznych w szerszym zakresie.

IV Sprawy organizacyjne

1. Status ogrodów botanicznych

W chwili obecnej ogrody botaniczne naszego kraju, niezależnie od swej wielkości, posiadają dwa odmienne statusy. Jedne z nich stanowią jednostki międzywydziałowe, podległe bezpośrednio rektorowi (Lublin, Wrocław), pozostałe natomiast są ogniwami najniższej rangi w instytutach botaniki lub biologii. Ze względu na odrębną specyfikę ogrodów botanicznych (własne gospodarstwo, rozległy teren, zwykle liczny personel pracowników fizycznych) posiadają one duże i odmienne, w stosunku do innych zakładów naukowo-dydaktycznych, potrzeby.

W związku z tym, iż zgodnie z doświadczeniem już wydzielonych ogrodów botanicznych, wydzielenie takie jest dla tych ostatnich bardzo korzystne (wzrost funduszy, ilości etatów, rozwój bazy materialnej) — Komisja Ogrodów Botanicznych i Arboretów popiera wydzielenie ogrodów w jednostki międzywydziałowe.

Zaznaczyć należy, że wydzielenie ogrodów nie utrudnia w najmniejszym stopniu korzystania z nich przez inne zakłady uniwersyteckie lecz przeciwnie zapewnia lepsze ich przygotowanie i wykorzystanie dla potrzeb dydaktycznych i naukowych uczelni.

2. Ochrona prawna ogrodów botanicznych

W związku ze stałą rozbudową i modernizacją miast, zachodzi konieczność ochrony ogrodów botanicznych i naukowych arboretów jako ważnych obiektów dla nauki i kultury narodowej oraz ochrony środowiska, pełniących równocześnie doniosłą rolę społeczną. W tej sprawie Komisja Ogrodów Botanicznych i Arboretów zwracała się wielokrotnie do Ministerstwa Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska oraz do władz terenowych. Ponadto poszczególne ogrody występowały w tej sprawie do wojewódzkich konserwatorów zabytków, w wyniku czego uznane zostały jako zabytki kultury i nauki (Warszawa, Wrocław, Poznań).

W związku z przygotowywanym projektem ustawy o ochronie środowiska, Komisja Ogrodów Botanicznych i Arboretów przesłała swoje uwagi oraz zaoferowała opracowanie sugestii do przyszłego rozporządzenia o ochronie ogrodów botanicznych arboretów.

V Różne

1. Komisja nazewnictwa

W związku z koniecznością ustalania nazw polskich dla gatunków egzotycznych, wybrano nowy skład Komisji Nazewnictwa z podziałem na zespoły poszczególnych grup roślin:

- dla drzew i krzewów gruntowych — pod kierunkiem prof. dr hab. Wł. Bugały,
- dla roślin zielnych gruntowych — pod kierunkiem prof. dr hab. A. Łukasiewicza,
- dla roślin szklarniowych — pod kierunkiem doc. dr hab. A. Doroszewskiej

2. Biuletyn Ogrodów Botanicznych

Przedstawiono wstępne propozycje co do tematyki i objętości zamieszczanych w biuletynie artykułów. Ze względu na bardzo szczupłą objętość wydawanego obecnie Biuletynu, w którym niemożliwe jest przedstawienie poważniejszych prac wykonywanych w krajowych i zagranicznych ogrodach botanicznych postuluje się aby w ramach ukierunkowywania czasopism przyrodniczych wydzielić Biuletyn w samodzielne pismo poświęcone tematyce ogrodów botanicznych. Pozwoli to na uniknięcie rozproszenia prac z ogrodów botanicznych w różnych czasopismach, stworzy możliwości prezentowania ich dorobku oraz przyczyni się do rozwoju naukowego tych instytucji w naszym kraju.

3. Udział pracowników ogrodów botanicznych w konferencjach i zjazdach zagranicznych

W ostatnich latach personel naukowy ogrodów botanicznych bierze aktywny udział w międzynarodowych konferencjach i zjazdach, poświęconych problematyce łączącej się z ogrodami botanicznymi. Wymienić tu należy przede wszystkim liczny udział pracowników ogrodów botanicznych w kolejnej sesji Międzynarodowej Unii Ogrodów Botanicznych, która odbyła się w Moskwie w 1975 roku (3-y referaty), w Międzynarodowym Kongresie w Leningradzie w 1975 roku — (1 referat), w Międzynarodowym Kongresie Dendrologicznym w Budapeszcie w 1976 roku (5 referatów) i wiele innych.

VI Budowa nowoczesnych ogrodów botanicznych w Polsce

W obecnym stuleciu w wielu krajach cywilizowanych obserwuje się dynamiczny rozwój ogrodów botanicznych w różnych częściach świata. Wyrazem zrozumienia i poparcia dla tej słusznej sprawy są między innymi: rezolucja XII Międzynarodowego Kongresu Botanicznego w Leningradzie z 1975 roku, zalecająca tworzenie dalszych ogrodów botanicznych w różnych częściach świata oraz decyzje podejmowane przez kompetentne czynniki w różnych państwach.

W Polsce Komisja Ogrodów Botanicznych i Arboretów przy Komitecie Botaniki PAN, zgodnie z podjętymi uchwałami z dnia 17. 05. 1974 roku i 7. 11. 1975 roku przewiduje tworzenie nowych ogrodów botanicznych w różnych częściach kraju oraz modernizację już istniejących obiektów. Dalsza rozbudowa ogrodów botanicznych w naszym kraju przewidziana jest również w założeniach programowych ochrony środowiska do roku 1980 (opracowanie rządowego zespołu ekspertów). Kraj nasz bowiem jest zapóźniony w tej dziedzinie w stosunku do wielu innych państw europejskich. Dla przykładu wymienić można iż w Związku Radzieckim na około 250 milionów ludności przypada około 120 ogrodów botanicznych i wiele arboretów, w Czechosłowacji na około 15 milionów ludności przypada 6 ogrodów botanicznych i 3 naukowe arboreta, a w NRD na 18 milionów ludności przypada 9 ogrodów botanicznych i 3 naukowe arboreta.

Nadmienić należy, iż w wielu dużych miastach za granicą istnieje nawet po kilka ogrodów botanicznych (np. w Moskwie, Wiedniu, Berlinie, Londynie i innych).

Ponadto istniejące w Polsce ogrody botaniczne są małe, starego typu oraz położone w śródmieściu, gdzie jak wiadomo brak jest warunków dla ich rozwoju terytorialnego. Zagrożone są one przy tym przez stale wzrastające skażenie miejskie, jak również powierzchnia ich jest uszczuplana na rzecz budownictwa i komunikacji. Obiekty te nie są zdolne do pełnienia podstawowych funkcji jak np. gromadzenie bogatych kolekcji roślinnych, w tym również gatunków rzadkich i ginących.

Polskie ogrody botaniczne są przy tym nieproporcjonalnie rozmieszczone, wyrazem czego jest np. brak ich w północnej części naszego kraju.

W tej sytuacji została opracowana sieć przyszłych ogrodów botanicznych w Polsce oraz określone docelowe ich zadania. Do tych ostatnich należy głównie:

- prowadzenie naukowo udokumentowanych kolekcji,
- szerzenie i popularyzacja wiedzy botanicznej,
- szerzenie kultury ogrodniczej w zakresie zieleni,
- rola pewnego rodzaju rezerwatów dla gatunków rzadkich i ginących,
- demonstrowanie roślin również w naturalnych zbiorowiskach roślinnych,
- prowadzenie własnej, odrębnej problematyki naukowej,
- współpraca z pionami gospodarki narodowej w oparciu o istniejące w ogrodach kolekcje roślinne,
- rozległe funkcje rekreacyjne i społeczne.

W ramach proponowanej sieci przewidziano następujące typy ogrodów botanicznych:

A. Wielkie ogrody botaniczne — na powierzchni kilkuset ha, o znaczeniu ogólnokrajowym oraz obsługujące grupy województw.

B. Średniej wielkości ogrody botaniczne — na powierzchni kilkudziesięciu ha o znaczeniu dla pojedynczych województw.

C. Ogrody botaniczne specjalistyczne — jak np. arboreta, ogrody roślin leczniczych, rolniczych itp., zakładane dla potrzeb różnych dziedzin.

D. Małe ogrody botaniczne — starego typu na powierzchni kilku do kilkunastu ha, istniejące głównie przy uniwersytetach. Z uwagi na ich kolekcje roślinne, znaczenie historyczne jak również określoną rolę dydaktyczną i społeczną winny być one na trwałe zachowane.

W związku z przewidzianą siecią ogrodów botanicznych Komisja wystosowała memoriał do wojewodów, prezydentów miast, pierwszych sekretarzy PZPR oraz rektorów wyższych uczelni w sprawie budowy określonego typu ogrodu botanicznego na ich terenie. Inicjatywa ta spotkała się z bardzo pozytywną reakcją władz terenowych, które budowę wyżej wymienionych obiektów włączyły do swych perspektywicznych planów rozwojowych.

Komisja Ogrodów Botanicznych i Arboretów przy Komitecie Botaniki PAN aktywnie włącza się do prac przy wyborze najodpowiedniejszych terenów, opracowaniu programu przyszłych ogrodów, udziela konsultacji przy wykonywaniu projektów i ustalaniu etapów realizacji. Realizację przyszłej sieci ogrodów botanicznych winno ułatwić i ukierunkować ukazanie się podręcznika pt. „Ramowy program budowy nowoczesnych ogrodów botanicznych w Polsce (A. Łukasiewicz Wydawnictwo UAM w Poznaniu).

W pracy tej, poza uzasadnieniem potrzeby budowy nowoczesnych ogrodów botanicznych w kraju, poruszone zostały takie zagadnienia jak budowa i typy nowoczesnych ogrodów botanicznych, etapy ich realizacji, szczegółowy program tych obiektów (działy botaniczno-ogrodnicze, elementy nieroślinne, wewnętrzne i zewnętrzne obiekty usługowe, obiekty administracyjno-gospodarcze, obiekty naukowo-badawcze oraz kryteria warunkujące dalszy rozwój ogrodów botanicznych).

W trosce o zapewnienie materiału roślinnego dla przyszłych ogrodów botanicz-

nych na posiedzeniach Komisji przedyskutowano sprawę jego przygotowania przez istniejące arboreta i ogrody botaniczne.

Jak wynika z dotychczasowej działalności Komisji Ogrodów Botanicznych i Arboretów, poza problematyką naukową zajmowała się ona od strony praktycznej całokształtem spraw związanych z istnieniem i przyszłym rozwojem ogrodów botanicznych.

Jednak już w chwili obecnej, w związku z masowym powstawaniem nowych ogrodów botanicznych, i to będących w gestii władz terenowych, przewidzieć należy potrzebę powołania centralnego organu do spraw ogrodów botanicznych. Do najważniejszych jego zadań należałoby programowanie, koordynacja, zarządzanie i kontrola tych obiektów. Komisja Ogrodów Botanicznych i Arboretów nie jest bowiem w stanie podołać w przyszłości stale wzrastającym zadaniom w tym zakresie. Winna ona jednak pełnić nadal rolę inspiratora, doradcy i opiniodawcy. Najśluszniejszym wydaje się powołanie wyżej wymienionego organu, dla ogrodów botanicznych podległych władzom terenowym, przy Ministerstwie Administracji Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska.

Docelowo powstanie takiego organu stanie się absolutnie niezbędne, gdyż jedynie taka forma organizacji zapewnić może właściwy rozwój ogrodów botanicznych i najefektywniejsze ich działanie.